

## ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Мельник О.О., аспірант

*Харківський автомобільно-дорожній університет*

Розглянуто сутність моніторингу економічної безпеки підприємства, систематизовано систему показників (індикаторів) по функціональним складовим, узагальнено зміст і послідовність здійснення моніторингу економічної безпеки підприємства.

**Ключові слова:** система моніторингу економічної безпеки підприємства, індикатори, функціональні складові економічної безпеки, карта показників.

Contains the essence of monitoring of an enterprise economic security and the systematization of indicators according to their functional components, summarizes the content and the sequence of the conduct of an enterprise economic security monitoring.

**Key words:** monitoring system of an enterprise economic security, indicators, security functional components, indicators scheme

**Постановка проблеми.** Однією з нагальних завдань української економіки є відродження діяльності підприємств. У зв'язку з тим стає актуальною проблема їхньої безперебійної та прибуткової діяльності. Досягти стабільної та максимально ефективної діяльності можливо за умови попередження негативних дій на підприємстві і мінімізації витрат на їх усунення. Саме ці аспекти діяльності є головними у процесі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Забезпечення економічної безпеки підприємства є складний комплексний процес, який потребує формування системи моніторингу забезпечення економічної системи підприємства, що дозволить виявити реальний стан на підприємстві та передбачити подальший розвиток подій.

**Аналіз останніх публікацій.** Проблемам аналізу та оцінки внутрішніх та зовнішніх загроз економічної безпеки, розробці методології визначення індикаторів та порогових показників безпеки присвячено ряд праць О.І. Барановського, А.Т. Алієва, В.Н. Аніщенко, В.Ф. Гапоненко, А.Є. Городецького, О.А. Груніна.

Серед російських вчених загальні питання економічної безпеки підприємства вивчав В.К. Сенчагов. Питанням аналізу як основи для прийняття ефективних управлінських рішень присвячено дослідження А.В. Калініна.

**Метою статті** є дослідження та обґрунтування важливості і необхідності системи моніторингу забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств для досягнення високої ефективності його діяльності.

Однією з основних причин виникнення кризової ситуації на більшості українських підприємствах є низький рівень менеджменту. Важливим чинником, який зумовлює прийняття неправильних управлінських рішень, є відсутність на вітчизняних підприємствах надійної системи моніторингу економічної безпеки підприємства, яка дозволяє виявити кризові явища в його діяльності, визначити основні дієві способи підвищення ефективності роботи підприємства. Постійне посилення чинників, що загрожують економічній безпеці підприємства і обумовлюють його депресивний розвиток, ставить питання про створення системи моніторингу динаміки розвитку підприємства з метою завчасного попередження виникаючих або вже існуючих небезпек і вживання необхідних заходів захисту і протидії.

Моніторинг повинен бути спрямованим на досягнення наступних цілей:

- оцінка стану і динаміки розвитку виробництва підприємства;
- виявлення деструктивних тенденцій і процесів розвитку потенціалу цього виробництва;
- визначення причин, джерел, характеру, інтенсивності дії чинників, які негативно впливають на потенціал виробництва;

- прогнозування наслідків дії встановлених чинників як на потенціал виробництва, так і на інші сфери діяльності підприємства;
- системно-аналітичне вивчення ситуації і тенденцій її розвитку, які склалися, розробка цільових заходів щодо мінімізації дії загроз економічної безпеки підприємства.

Моніторинг економічної безпеки підприємства повинен бути результатом взаємодії всіх зацікавлених служб підприємства. При здійсненні моніторингу базовим є принцип безперервності спостереження за станом суб'єкту моніторингу з урахуванням фактичного стану і тенденцій розвитку його потенціалу, а також загального розвитку економіки, політичної обстановки і дії інших загальносистемних чинників [1]

Для проведення моніторингу необхідне відповідне методичне, організаційне, інформаційне, технічне забезпечення. Зміст і послідовність моніторингу показано в табл. 1

Таблиця 1

Зміст і послідовність здійснення моніторингу економічної безпеки підприємства [2]

Етап	Зміст етапу моніторингу
1	Ідентифікація підприємства (господарюючого суб'єкта) – об'єкту моніторингу.
2	Формування системи техніко-економічних показників оцінки економічної безпеки підприємства з урахуванням специфіки його функціонування.
3	Збір і підготовка інформації, що характеризує стан суб'єкту моніторингу.
4	Визначення чинників, що характеризують перспективні напрямки розвитку підприємства.
5	Модельовання і формування сценаріїв або стратегій розвитку підприємства.
6	Розрахунок техніко-економічних показників підприємства на прогнозний період.
7	Проведення аналізу показників економічної безпеки підприємства
8	Розробка пропозицій по попередженню і нейтралізації загроз економічній безпеці підприємства.

Найважливішими етапами у проведенні моніторингу економічної безпеки є визначення показників (індикаторів), які характеризують безпеку підприємства в розрізі складових, обчислення їх порогових значень за зонами безпеки та величини відхилення [3,4]

Індикатори економічної безпеки підприємства можна систематизувати за функціональними складовими безпеки: 1. фінансової; 2. техніко-технологічної; 3. кадрової; 4. інформаційної; 5. політико-правової; 6. екологічної; 7. силової; 8. ринкової (маркетингової).

Розглянемо їх детальніше.

1. Оцінка рівня фінансової безпеки здійснюється на основі аналізу показників, які характеризують платоспроможність, фінансову стійкість, ефективність управління і ділову активність. До них відносять: ліквідність, рентабельність (активів, продукції, власного оборотного капіталу, продажу), коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів, прибуток та інші.

2. Необхідною передумовою зростання економічної безпеки підприємства є зростання рівня розвитку техніко-технологічної бази підприємства. До найбільш важливих індикаторів, які характеризують рівень техніко-технологічної безпеки належать:

- 1) індикатор забезпеченості підприємства основними засобами, який характеризується показником фондоозброєності праці;
- 2) індикатор технічного стану основних засобів включає показники фізичного зношення основних засобів, оновлення і вибуття, віковий склад основних засобів;
- 3) оцінка ефективності використання основних засобів здійснюється за показником фондівіддачі основних засобів;
- 4) індикатори технологічного рівня включають показники матеріаломісткості, енергомісткості, коефіцієнт корисного використання матеріалів, показники якості продукції та інші.

3. Комплексна оцінка кадрової складової економічної безпеки підприємства здійснюється на основі аналізу показників, які характеризують якість управління і роботу персоналу, розвиток інтелектуального потенціалу.

Виділяють наступні групи індикаторів:

- Індикатори чисельного складу персоналу підприємства. Вона включає: показник плинності кадрів, показник вікової структури персоналу, показник постійності кадрів.
- Індикатори ефективності використання персоналу підприємства. Ця група включає: показники продуктивності праці, фондоозброєність, стан трудової дисципліни.
- Індикатори якості мотиваційної системи: показники середньої зарплати, реальної зарплати, а також вартість об'єктів невиробничої сфери підприємства і вартість соціальних пільг на одного працівника, коефіцієнт соціальної захищеності.
- Індикатори інтелектуального потенціалу підприємства: показники освітнього рівня працівників, робітників. Інтелектуальний рівень працівників підприємства характеризується показниками інтелектуального рівня і винахідництва.

4. Оцінка рівня інформаційної складової економічної безпеки здійснюється на основі аналізу показників використання інформаційних ресурсів підприємства: показники продуктивності інформації, інформаційної озброєності, захищеності інформаційних ресурсів підприємства.

5. Ефективність функціонування підприємства, особливо в нестабільному середовищі перехідної економіки, значною мірою залежить від правового забезпечення діяльності підприємства, від чіткого дотримання підприємством і його співробітниками всіх аспектів чинного законодавства.

Оцінка рівня політико-правової безпеки здійснюється на основі показників, які характеризують якість правового забезпечення бізнесу, ефективність відстоювання інтересів у конфліктних ситуаціях, рівень планування юридичного забезпечення, фінансову ефективність робіт із забезпечення політико-правової безпеки підприємства. Система індикаторів включає дві основні групи:

- до першої належать такі показники: частка виграних справ у суді в загальній кількості судових справ, частка працівників юридичного відділу в загальній кількості адміністративно-управлінського персоналу.
- до основних показників другої групи можна віднести показники платіжної дисципліни, ефективності роботи юридичного відділу підприємства.

6. Оцінка рівня екологічної складової економічної безпеки підприємства здійснюється на основі аналізу показників, які характеризують екологічну безпеку виробничого процесу і продукції. До них можна віднести такі показники: частка екологічно чистої продукції в загальному обсязі всієї виготовленої продукції, величина відходів, їх токсичність, вартість утилізації і захоронення, величина штрафів за порушення природоохоронного законодавства та інші.

7. Оцінка рівня силової безпеки здійснюється на основі аналізу показників, які характеризують захищеність персоналу і майна підприємства від негативного впливу зовнішнього і внутрішнього середовища. До них належать: індикатор силової безпеки (кількість осіб, притягнених до адміністративної, кримінальної відповідальності, звільнених з роботи за спробу знищення чи крадіжки майна підприємства), величина витрат на охорону майна і особисту безпеку персоналу, величина понесених витрат (збитків). Найбільш вагомим чинником, який впливає на величину витрат по силовій безпеці є цінність майна, яка охороняється. Чим цінніше майно, тим вищі витрати на охорону бізнесу.

8. Індикаторами ринкової безпеки є частка ринку, яким володіє підприємство. Серед інших показників ринкової безпеки підприємства виділяють: індикатори інноваційної діяльності (строк оновлення продукції, строк оновлення капіталу, час від ідеї нового продукту до його виходу на ринок, частка інноваційних витрат у валових витратах підприємства), обсяги збуту, величина залишків нереалізованої продукції на складах підприємства, зниження собівартості, ритмічність збуту готової продукції, реклама [5]

Для зручності проведення такого роду роботи використаємо карту аналізу показників безпеки, яка зображена на таблиці 2

Таблиця 2

Карта аналізу показників безпеки підприємства

№	Показники	Алгоритм обчислення	Значення			Висновки (рівень безпеки)
			Нормативне	Фактичне (прогнозоване)	Відхилення	

Карта заповнюється відповідним чином. Так, фактичні чи прогнозовані параметри показників порівнюються з нормативними (пороговими) значеннями. У графу «Відхилення» заноситься різниця між фактичними і нормативними значеннями, яка визначена у відсотках до нормативу. Порівняння значень фактичного та нормативного відхилення дозволять своєчасно виявити і локалізувати «явні» проблеми або навіть дуже слабкі сигнали появи кризової ситуації.

**Висновки:** В результаті проведеного дослідження розглянуто сутність моніторингу економічної безпеки підприємства, систематизовано систему показників (індикаторів) по функціональним складовим, узагальнено зміст і послідовність здійснення моніторингу економічної безпеки підприємства.

Система моніторингу економічної безпеки підприємства в сучасних умовах постійних економічних перетворень є невід'ємною частиною для стабільного функціонування всіх складових, які дозволяють досягти найвищих показників його діяльності.

### **Література**

1. Капітула С.В., Якубець В.М., Шевченко С.І. Удосконалення класифікації і структури безпеки підприємства // *Економіка та управління підприємствами* № 5, 2010.
2. Фоміна М.В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика. Монографія. Донецьк, 2005. - с.54-56.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). К.: Національний торговельно-економічний університет. 2004. – 759с.
4. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур. Львів: Львівський банківський інститут ІБУ, 2004. – с.89-119.
5. Кардаш В.Я. Маркетингова товарна політика: Підручник. - К.: КНЕУ, 2001. - 240 с

*Стаття надійшла до редакції 14 жовтня 2011р.*